

założeń, które poprzednio zostały podane i częściowo bodaj uzasadnione, wyodrębnić tę liturgię od rezurekcji w ten sposób, żeby się po zakończeniu litanii do Wszystkich Świętych przenosiło akcję liturgiczną do Bożego Grobu i tam rozpoczynało liturgię rezurekcyjną od Mszy św.

Artykuł niniejszy w pierwszym rzędzie zawiera sprawozdanie z prób zdążających do odnowienia prastarej liturgii wielkopostnej. Ponieważ jednak przy tej sposobności nagromadziła się pewna ilość nie tylko doświadczeń, ale również i przemyśleń, refleksji oraz projektów, dlatego wszystko to pozwalamy sobie podać do wiadomości szerszego ogółu duszpasterzy, a przede wszystkim Najdostojniejszych Księża Biskupów, jako materiał, na którym będzie można oprzeć dalsze, definitywne już postanowienia w sprawie liturgii Zmartwychwstania Pańskiego.

Kraków

Ks. KAROL WOJTYŁA

## HISTORIA I PROBLEMY POSTU EUCHARYSTYCZNEGO

Uwagi niniejsze nie są oryginalnym ujęciem problemu postu eucharystycznego; opierają się wyłącznie na pracy ks. dra Jana Piekoszewskiego pt. „Le jeûne eucharistique“ i są rekapitulacją jej osiągnięć i wyników w tej dziedzinie.

Dlatego też jest zachowany tok myśli wspomnianego autora podobnie, jak ta rozprawa, dzieli się nasz szkic na dwie części: pierwsza traktuje o poście eucharystycznym w jego rozwoju historycznym, druga zajmuje się postem eucharystycznym w obliczu problemów ostatnich lat.

Na samym wstępie należy zaznaczyć, że trudno powiedzieć kiedy przestrzeganie postu eucharystycznego stało się prawem i obowiązkiem. Chrystus bowiem ustanowiwszy Eucharystię, udzielał Jej Apostołom w trakcie uczty, tak że pewnym jest, iż Oni nie zachowali postu. Praktyka przestrzegania postu naturalnego ustaliła się w ciągu rozwoju historycznego życia chrześcijaństwa.

Jeżeli Chrystus udzielił Komunii św. Apostołom nie będącym na czczo, to nie wynika z tego, że Kościół pragnąc przestrzegać postu eucharystycznego jest w kolizji z wolą Chrystusa, ponieważ Jezus ustanawiając pamiętkę Swej Męki nie dyktował żadnego prawa, ani nie określał jakiegoś rytuału. Sprawy te pozostawił do rozstrzygnięcia Apostołom i Swojemu Kościołowi.

Kościół rytuału, przynajmniej za Apostołów, nie określił, idąc wiernie za tradycją ostatniej Wieczery. Łamanie Chleba łączyło się z uczta.

Na pytanie, co miało u pierwszych chrześcijan pierwszeństwo w czasie: Agape czy Eucharystia? — pisarze Kościoła dają różną

odpowieź. Jedni uważają, że pierwszeństwo miała Eucharystia (Tertulian), inni odwrotnie, że Agape (św. Augustyn, św. Cyprian).

Wypowiedzi pisarzy Kościoła na ten temat doprowadzają nas do pewnych wniosków, mianowicie: jeżeli Eucharystia poprzedzała Agapę, to post eucharystyczny był siłą faktu przestrzegany, a odwrotnie, jeżeli Agapy miały miejsce przed Ofiarą Eucharystii, komunikujący się nie zachowywali postu naturalnego. Biorąc pod uwagę fakt, że na skutek prześladowań celebrowanie ofiary Eucharystii odbywało się w różnych godzinach dnia i nocy, możemy z całą pewnością powiedzieć, iż istniało prawo czy zwyczaj przestrzegania i praktykowanie postu eucharystycznego.

Na podstawie świadectw, znajdujących w pismach Ojców Kościoła, zresztą bardzo skąpych, możemy w przybliżeniu określić wiek, w którym praktyka przestrzegania postu naturalnego stała się obowiązkiem prawnym. Twierdzenia grupy uczonych, że post euchar. był prawem już za Apostołów nie mają wystarczającej i przekonującej argumentacji, aby traktować je poważnie. Z góry też je odrzucamy<sup>1)</sup>.

Wielu uczonych dopatruje się aluzji, odnoszących się do postu euchar. w ustępie Tertuliana *Ad uxorem* II, 5, gdzie autor mówi jakoby o zachowaniu postu przed komunią św. Miałyby o tym świadczyć słowa — *ante omnem cibum*<sup>2)</sup>. Jeżeli *ante omnem cibum* przetłumaczymy „przed pierwszym posiłkiem“, to mamy dowód, że post przed poranną komunią św. był obowiązujący. Jeżeli jednak słowom tym damy znaczenie: „przed każdym posiłkiem“, wykluczmy wszelką aluzję odnoszącą się do postu eucharyst. Znaczenie pierwsze słów miałoby moc dowodu, gdyby można przypuścić zwyczaj celebrowania i udzielania komunii rano. Tymczasem wg historyków ranne celebrowanie za Tertuliana było wyjątkiem<sup>3)</sup>.

Również wzmianki o poście eucharyst. w dziełach św. Bazylego mają — jak udowodnił Piekoszewski — charakter negatywny<sup>4)</sup>. Więcej światła na tą kwestię rzucają tzw. „Didascalia“ z Werony i Kanony Hipolita, które wydają się dowodzić istnienia postu eucharyst. w IV wieku.

Dowody przemawiające za istnieniem postu pod koniec IV wieku znajdujemy także u św. Grzegorza z Nazianzu i Tymoteusza z Aleksandrii.

Ale wśród tych wszystkich świadectw decydujące znaczenie

<sup>1)</sup> Dr Piekoszewski „Le jeune eucharistique“, str. 35.

<sup>2)</sup> *ibid.*, str. 28, Tertulianus *Ad uxorem* II, 5 M. P. L. I. 1296.

<sup>3)</sup> *ibid.*, str. 29; J. Ch. Frodiosse, A propos des origines du jeune eucharistique.

<sup>4)</sup> *ibid.*, str. 30.

posiadają słowa św. Jana Chryzostoma, które bez żadnej wątpliwości wskazują na ciągłość postu euchar. w końcu IV w. w Kościele Wschodnim. Jest to list jego skierowany do patriarchy Konstantynopola Cyriaka, z którego wynika, że chrześcijanie w tym czasie głęboko rozumieli znaczenie postu eucharyst.<sup>5)</sup> Łamanie postu spotykało się z potępieniem wiernych.

W tym czasie może również Kościół Zachodni wymienić szereg autorów, w dziełach których problem postu eucharystycznego występuje w znaczeniu pozytywnym. Chodzi tu przed wszystkim o św. Cypriana, św. Ambrożego i św. Augustyna.

Św. Cyprian domagając się rannego celebrowania, wykazuje konieczność zachowania postu naturalnego przed komunią św.<sup>6)</sup> Św. Ambroży stawia wiernym przystępującym do komunii św. jako warunek dostosowania się do wymagań postu euchar.<sup>7)</sup> Wreszcie św. Augustyn omawiając problem postu eucharyst. w jednym ze swoich listów wykazuje jasno, że zwyczaj zachowania postu jest powszechnym: *liquidus apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus et sanguinem Domini, nos eos accepisse jejunos. Numquid tamen propterea calumniandum est universae Ecclesiae, quod a jejunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, ut honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quam ceteri cibi. Nam ideo per universum orbem mos iste servatur...*<sup>8)</sup>

Powszechność praktykowania postu potwierdzają także decyzje soborów z tego okresu np. Soboru w Hipponie<sup>9)</sup>, czy Soboru w Kartaginie III<sup>10)</sup>.

Otóż na podstawie świadectw Ojców Kościoła, orzeczeń Soborów itp. mogliśmy śledzić krystalizację prawa postu euchar. i stwierdzić jego stabilizację w II połowie IV wieku.

Od czasów św. Augustyna zwyczaj przestrzegania postu eucharystycznego nabiera coraz większej mocy prawnej zarówno we Wschodnim, jak i Zachodnim Kościele. Dotyczy on celebransów i komunikujących, którym za nieprzestrzeganie go groziły surowe kary kościelne. Z decyzji soborów Kościoła Wschodniego oraz innych świadectw widać, że praktykowanie postu naturalnego było wprowadzone i zachowane w Kościele greckim, ormiańskim, syryjskim, a nawet koptyjskim i etiopskim<sup>11)</sup>.

Jeśli idzie o Kościół Zachodni, to informacje czerpiemy z decyzji Soborów czy Synodów, z wypowiedzi Ojców Kościoła, z roz-

<sup>5)</sup> *ibid.*, str. 34. J. Chryzostomus ep. CXXV ad Cyriacum 683.

<sup>6)</sup> *ibid.*, str. 34. S. Cyprianus ep. LXIII, n. 16.

<sup>7)</sup> *ibid.*, s. Ambrosius, In psalmum CXVIII n. 48.

<sup>8)</sup> *ibid.* 35. s. Augustinus ep. LIV ad Januarium.

<sup>9)</sup> *ibid.* Cona. Hipponeuse c. 28.

<sup>10)</sup> *ibid.* Conc. Carthaginense c. 29. 48.

<sup>11)</sup> *ibid.* str. 38—9.

porządzeń Ksiąg pokutnych i z cytatów umieszczonych w zbiorach kanonicznych.

Decyzje Soborów skierowane są przede wszystkim do hierarchii kościelnej: *Non licet*, mówi jedna z nich, presbytero aut diacono aut subdiacono post acceptum cibum Missas tractare aut in Ecclesia dum missae dicuntur stare<sup>12)</sup>. Za łamanie postu grożą one karami kościelnymi.

Z wypowiedzi Ojców Kościoła wynika, że od początku V wieku post eucharyst. w Kościele powszechnym stał się praktyką zatwierdzoną. Słowa św. Izydora Hiszpańskiego... „Ab universa. Ecclesia nunc a jejunis (corpus et sanguinem Domini) semper accipitur“...<sup>13)</sup> streszczają pod tym względem opinię wszystkich Ojców.

Podobnie jak decyzje Soborów, Oni wymieniają w swoich pismach kary, grożące za złamanie postu euchar. „Qui acceperit sacrificium post cibum, septem diebus poeniteat in iudicio episcoporum“<sup>14)</sup> — mówi jeden z Ojców Kościoła.

Zainteresowanie sprawą postu eucharyst. okazują także księgi pokutne i zbiory kanoniczne. Potwierdzają one istnienie tego rodzaju postu i zawierają przepisy odnośnie jakości kar za jego złamanie. W istocie księgi pokutne i zbiory kanoniczne nie wnoszą nic więcej w tej kwestii niż decyzje soborów, czy też opinie Ojców.

Przepisy o zachowaniu postu eucharystycznego, jakkolwiek absolutne i surowe, dopuszczały od samego początku swego istnienia pewne wyjątki. Najważniejsze z nich odnosiły się do celebrowania Mszy św. w Wielki Czwartek, Komunii św. chorych, Komunii dzieci i celebrowania Mszy św. w intencji zmarłych.

Wyjątek od postu naturalnego w Wielki Czwartek wynikał z przekonania, że pamiętkę pierwszej Wieczerzy należy obchodzić ze skrupulatną wiernością, a więc podobnie, jak na Ostatniej Wieczerzy, w przyjmowaniu Komunii św. nie być na czczo. Wiara i praktyka ta utrzymywała się dość długo, bo do VII wieku, lecz potem zanikła.

Prawdopodobnie Kościół nigdy nie robił trudności chorym w przyjmowaniu Komunii św.-Wiatyku nie będącym na czczo, jakkolwiek świadectwa potwierdzające to, mamy dopiero od VII w.

Utrzymywała się przez długi czas, bo nawet do XIII wieku praktyka celebrowania Mszy św. na intencje zmarłych bez zachowania postu. Wynikała ona z przekonania o konieczności szybkiego odprawienia Mszy św. dla uwolnienia wkrótce duszy z czyszcza. Kościół z zwyczajem tym walczył od samego początku. Wreszcie czwarty wyjątek w poście naturalnym odnoszący się do Komunii dzieci, szeroko praktywany w Kościele Wschodnim i Zachodnim,

<sup>12)</sup> *ibid.* str. 39; Conc. Antissidoreuse c. 19.

<sup>13)</sup> *ibid.* str. 41. s. Isidorus Hisp. De Ecclesiasticis officiis lib. I. 18.

<sup>14)</sup> *ibid.* str. 42.

Kościół zwalczał w myśl zasady, że zachowanie postu eucharystycznego obowiązuje również dzieci.<sup>15)</sup>

Dekret „Cum in nonnullis“, ogłoszony 15 sierpnia 1415 r. na 13 posiedzeniu Soboru w Konstancji, w decydujący sposób rozstrzygnął kwestię postu eucharystycznego, przez prawne potwierdzenie jego praktyki, z dopuszczeniem dwóch wyjątków: na wypadek choroby i konieczności, wyjątków zresztą zawsze akceptowanych.

Przynajmniej ogłoszenia tego dekretu nie tkwiła zasadniczo w potrzebie zniesienia nadużyć, wynikających z niezachowania postu naturalnego, ile ze względu na ruch husycki, który podważał znaczenie postu, jako takiego.

Potwierdziła go konstytucja<sup>16)</sup> „In eminentis“ pap. Marcina II z r. 1418 i odtąd przepisy dekretu, posiadającego moc prawa, stały się obowiązujące w Kościele powszechnym.

Późniejsze sobory problem postu eucharyst. uważały za rozwiązany i, jeżeli jeszcze od czasu do czasu zajmowały się tą kwestią, to czyniły to z punktu widzenia kultu i czci, należnych św. Eucharystii, które się starały rozszerzać.

Przeciw postowi eucharyst. w ogólności, a przepisom soboru w Konstancji w szczególności, wystąpił Luter. Zasługuje na uwagę jedna z dysput Lutra z r. 1535, wymierzona bezpośrednio w decyzje soboru w Konstancji, gdzie domagając się Komunii pod dwiema postaciami, żąda równocześnie zniesienia postu naturalnego<sup>17)</sup>. Za argument służą mu słowa Ewangelii dotyczące ostatniej Wieczery, które mówią, że Chrystus ustanowił Komunię św. pod dwoma postaciami i udzielił jej Apostołom po uczcie. Rzekomo więc według Lutra, Kościół zachowując post, nie wypełnia woli Zbawiciela.

Oczywiście, że przepisy soboru w Konstancji, odnośnie postu eucharyst. nie wносиły nic nowego. Potwierdziły tylko i nadały moc prawną zwyczajowi, utwierdzonemu już w IV wieku.

W dalszym rozwoju historycznym, kwestia postu eucharystycznego otrzymuje szczegółowe i precyzyjne wyjaśnienie, jeżeli chodzi o warunki zachowania i łamania postu i wyjątki od niego. Według doktryny Kościoła łamią post eucharyst. ci celebransi i komunikujący, którzy w czasie od północy do Komunii św. przyjmują jakikolwiek pokarm czy napój. Absolutna abstynecja od wszelkich pokarmów i napojów wymagana była jako *conditio sine qua non*. W poglądzie na tę sprawę nie było żadnej różnicy między autorami epoki poprzedzającej ogłoszenie kodeksu prawa kanonicznego.

Poiknicie resztek jedzenia, znajdującego się w jamie ustnej po

<sup>15)</sup> ibid. str. 54.

<sup>16)</sup> ibid. str. 55.

<sup>17)</sup> ibid. str. 57—60. M. Luther W. A. XXXIX 2, p. 260 n. 14.

ostatnim posiłku, krwi albo innej wydzieliny naturalnej, płatków śniegu czy też kilku kropel deszczu nie jest natomiast łamaniem postu.

Prawo postu eucharyst. jak każde prawo ludzkie, przepisując reguły ogólne pozwala, jak to już mówiliśmy, na pewne wyjątki uwarunkowane okolicznościami, w których zastosowanie materialne czy też moralne postu eucharyst. byłoby niemożliwe. Wyjątki te są ściśle określone przez Kościół, który ze zrozumiałych względów, nie pozwala na ich indywidualne rozszerzanie.

Otóż do takich wyjątków w epoce poprzedzającej kodeks prawa kanonicznego należą: konieczność skończenia Mszy, choroba i możliwość rzeczywistej profanacji Eucharystii.

Prawo boskie nakazuje, aby Sakrament Eucharystii rozpoczęty, był skończony. W pierwszym więc wypadku, gdy np. celebrans nagle po konsekracji zasłabnie, musi Mszę skończyć. Post eucharyst. ustępuje, jako mniej ważny, przed wymaganiami prawa boskiego.

Drugi wyjątek to choroba, uznawany już w okresie poprzednim. Przewidziano jednak ograniczenia, jak to widać w Wiatyku w ciężkiej chorobie. Obecnie Święte Oficjum, dekretem „Post Editum“, ogłoszonym 7 października 1906 roku, dało chorym szerokie uprawnienia, które pozwalają im bez zachowania postu naturalnego, komunikować 2 razy na tydzień<sup>18)</sup>. Dekret ten w całości wszedł w skład kodeksu prawa kanonicznego.

Ostatni wyjątek stanowi ewentualność profanacji Eucharystii. Przyczyną główną postu eucharyst. jest cześć św. Sakramentu. Jeżeli ta może być naruszona przez niebezpieczeństwo profanacji, post eucharyst. dla zlikwidowania tego niebezpieczeństwa nie musi być zachowany. Bez zachowania postu należy więc spożyć św. Eucharystię w wypadku pożaru, grabieży żołnierskich w czasie wojny, czy też zepsucia naturalnego świętych postaci.

Nowy kodeks prawa kanonicznego z jednej strony usystematyzował dawno zarządzenia i przepisy kościelne, a z drugiej wprowadził pewne innowacje, jako odpowiedź na potrzeby naszego wieku. Jeżeli chodzi o problem Eucharystii, to kodeks zachowuje główne decyzje dawne, oraz wprowadza pewne nowe zarządzenia, szczególnie dotyczące chorych.

Przypomina warunki już przyjęte, których niezachowanie łamie post eucharyst. i zatwierdza prawo post, dowodząc dosłownie zasad ustalonych już przedtem w tej materii.

Autorzy kodeksu włączyli do kwestii postu eucharyst. wszystkie te wyjątki, które były już w okresie poprzednim doskonale rozstrzygnięte, jak konieczność skończenia Mszy, niebezpieczeństwo śmierci, choroba i ewentualnej profanacji św. Sakramentu. Nowości

<sup>18)</sup> *ibid.* str. 74 i następne.

wprowadzona przez kodeks dotyczy chorych: „...,Infirmi tamen qui iam mense decumbunt sine certa spe ut cito convalescant, de prudenti confessorii consilio sanctissimam Eucharistiam sumere possunt semel aut bis in hebdomada, etsi aliquam medicinam vel aliquid per modum potus antea sumpserint...“<sup>19)</sup>. Kodeks rozszerzył w punkcie 858 paragraf 2 dyspozycje św. Kongregacji Soboru z 7. X. 1906 r. zezwalając chorym nie będącym na czczo na komunikowanie: 1) że chorują od miesiąca, 2) nie mają żadnej nadziei szybkiego wyzdrowienia, 3) Komunię św. mają zaleconą przez spowiednika, 4) wreszcie niezachowanie postu ogranicza się u nich do przyjęcia lekarstwa stałego albo płynu.

Jasnym jest, że dyspozycje c. 858 § 2 nie mówią o chorych potrzebujących Wiatyku — ponieważ w takim wypadku post naturalny nie obowiązuje, — ale chorych, złożonych niemocą na jakiś przeciąg czasu.

W ten sposób przepisy kodeksu z jednej strony wymagają absolutnego zachowania postu naturalnego, którego łamanie karzą surowo, z drugiej udzielają wielkich przywilejów chorym, pragnącym często komunikować. A nawet co więcej, licząc się z trudnościami i potrzebami naszych dni, kodeks nie wyklucza możliwości otrzymania dyspens, czy odpustów.

Po ogłoszeniu kodeksu prawa kanonicznego, problem postu eucharyst. sprowadza się jedynie do dyspens, jakich Kościół udziela swoim wiernym.

Znane one były już w wiekach średnich, ale wtedy miały znaczenie partykularne. Do takich należy np. dyspensa udzielona przez papieża Juliana III Jarolowi V. 19 marca 1544 r.<sup>20)</sup>. Król ten cierpiał na bóle żołądkowe, na które skutecznym lekarstwem, zaleconym przez lekarzy, było spożycie natychmiast po wstaniu rano, lekkiego śniadania. Papież wskutek jego próśb, zezwolił mu komunikować po tym posiłku.

Dla tych samych racji Benedykt XIV udzielił dyspensy w r. 1763 Jakubowi III, królowi Anglii<sup>21)</sup>.

Można by tu przytoczyć jeszcze szereg innych dyspens udzielonych przez Świętą Stolicę różnym osobom z przyczyn ich wielkiej pobożności, albo też konieczności nadzwyczajnej.

Dyspensy o charakterze partykularnym nabrały w kodeksie prawa kanonicznego znaczenia ogólnego. Kodeks nadał różnym Kongregcjom rzymskim, prawo dyspensowania od postu eucharyst. zarówno księży, jak i wiernych.

Święta Kongregacja Sakramentów może udzielać dyspens

<sup>19)</sup> *ibid.* str. 77, kod. 858 § 2.

<sup>20)</sup> *ibid.* str. 81.

<sup>21)</sup> *ibid.* str. 82.

w sprawie postu naturalnego osobom świeckim i duchownym pragnącym komunikować, wyjąwszy osoby zakonne.

Św. Kongregacja do Spraw Zakonnych udziela takowych wszystkim osobom zakonnym. Św. Kongregacja Propagandy może złagodzić przepisy postu eucharyst. w miejscach misji. Wreszcie św. Kongregacja dla Kościoła Wschodniego może zezwolić na dyspensę tego rodzaju wiernym obrządku wschodniego.

W praktyce Kongregacje nadają szerokie prawa w tej materii biskupstwu diecezjalnym, zwykłym terytoriom misyjnym, nuncjuszom, internuncjuszom, albo delegatom apostołskim. Należy zaznaczyć, że Kościół udzielając wiernym licznych dyspens tego rodzaju, przez długi czas nie czyni tego w stosunku do celebransów. Jeszcze pierwsza redakcja dwóch pierwszych ksiąg kodeksu z roku 1912 nie miała żadnej wzmianki o dyspensach dla celebransów. Trzeba było czekać na publikację nowego kodeksu, ażeby dopiero Św. Officium udzieliło księżom najwyższą władzę w sprawie postu eucharyst.: „Ipsa una competens est circa ea quae ieiunium eucharisticum pro sacerdotibus chissam celebrantibus respiciunt<sup>22)</sup>).

W ślad za pierwszymi idą następne. 22 marca 1923 r. Św. Officium wydaje dekret „Optime novit“, którym udziela daleko idących przywilejów księżom zobowiązanym celebrować dwie Msze tego samego dnia, albo Mszę późną<sup>23)</sup>.

Osiem lat później ta sama Kongregacja wydała „Normae a locorum Ordinariis prae oculis habendae in petendis dispensationibus a lege eucharistici pro sacerdotibus ante Missae celebrationem“<sup>24)</sup>, w których zdecydowała się udzielić księżom celebrującym każdej dyspensy, wynikającej z motywów ich prywatnej pobożności.

Oto jak Rzym z uzasadnionych powodów, zawsze gdy warunki wymagały tego, łagodził prawo postu eucharyst. zarówno w stosunku do księży, jak i wiernych.

### Post eucharystyczny w obliczu problemów ostatnich lat

Traktując o poście eucharyst. z perspektywy ostatnich lat, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na dwa zagadnienia: 1) postu eucharystycznego w czasie wojny i po wojnie, oraz 2) ustosunkowania się do postu wiedzy medycznej.

Analizując pierwsze zagadnienie, stwierdzamy, że Kościół brał pod uwagę ciężką sytuację krajów okupowanych, więźniów wo-

<sup>22)</sup> *ibid.* 87. C. 247, §. 5.

<sup>23)</sup> *ibid.*

<sup>24)</sup> *ibid.* 88.



jennych i politycznych skazanych na ciężkie roboty, oraz nieszczęśliwych, ginących po obozach koncentracyjnych i dlatego rozumiał konieczność złagodzenia pewnych przepisów kościelnych, łatwych do zachowania w czasie pokoju, lecz trudnych, a nawet niemożliwych do przestrzegania w czasie wojny: Chodzi tu również o post eucharyst. Dla jego złagodzenia, Stolica św. udzieliła specjalnych przywilejów, z których mogli korzystać celebransi i komunikujący.

Indulty wydane w tej materii przez Św. Stolicę dzielą się na dwie kategorie: ogólne i szczegółowe i dotyczą wiernych tych wszystkich krajów, które brały, ewentualnie mogły brać udział w działaniach wojennych. Pierwsze były ogłoszone w Aktach Stolicy Apostolskiej, drugie w biuletynach diecezjalnych. Dawały one daleko idące ulgi w sprawie postu eucharystycznego. Walczącym pozwalały przystępować do Komunii św. „per modum Viaticti“, a chorym zezwalały na codzienne przyjmowanie Eucharystii, chociażby przedtem zażyli lekarstwo, albo płyn<sup>25)</sup>

Indulty szczegółowe i przepisy diecezjalne mają różny charakter, w różnych krajach. Ze względu na ich różnorodność, ks. dr Piekoszewski w swojej rozprawie, ujął je w tabelę. Figuruje tam również Polska, która od 11. XII. 1942 r. cieszy się dużymi złagodzeniami prawa postu naturalnego. Tabela ta wykazuje, że polscy księża mogą w niedzielę i święta po zażyciu lekarstwa, czy płynu, celebrować Mszę św. Jeżeli celebrowanie ma miejsce po 13 godzinie, to celebransi, są obowiązani tylko do wstrzymania się od napoju godzinę przed, a pokarmu stałego 4 godziny przed rozpoczęciem Mszy. Wierni komunikujący, mający daleko do kościoła, albo chorzy, mogą przystępować do Komunii św. również po przyjęciu lekarstwa albo napoju. Jeżeli chodzi o Mszę św. celebrowaną po godz. 13 obowiązują ich takie przepisy, jak celebransów.

Wszystkie te przepisy łagodzące prawo postu, wynikały z sytuacji wojennej poszczególnych krajów. Z tej przyczyny Stolica Apostolska zezwalała na nie, jakkolwiek zdawała sobie sprawę, że zbyt wielkie rozszerzenie prawa postu naturalnego, posiada podwójny aspekt: mogło ono być nie tylko korzystne, ale również szkodliwe i prowadzące do wielu nadużyć.

Po wojnie wiele z tych przepisów pozostało w mocy. Wymagała tego nędza materialna ludności zniszczonej działaniami wojennymi, oraz zły stan zdrowia księży i wiernych. Dlatego Św. Stolica, pragnąca bardziej, jak kiedykolwiek kierować księży i wiernych ku Eucharystii, utrzymuje w mocy niektóre z okresu wojny i przyznaje nowe przywileje w materii postu eucharystycznego, ludziom mieszkającym zdaleka od kościoła, robotnikom ciężko pra-

<sup>25)</sup> ibid. Pius P. XII Motu proprio „Cum bellica conflictio“ 1. X. 1940.

cującym, chorem, kalekom, jednym słowem wszystkim, którzy tego potrzebują.<sup>26)</sup>

Na czym polega wartość postu w ogóle, a eucharystycznego w szczególności nie trzeba wyjaśniać. Wszyscy dobrze wiemy, że post umartwiając ciało, wzmacnia duszę i kieruje ją do Boga. Kościół doceniając post eucharystyczny, jako jeden z najważniejszych środków prowadzących do zbawienia, nakazał wiernym przestrzegać jego praktyki.

Czy Kościół w swoich wymaganiach przestrzegania prawa postu naturalnego jest zgodny z postulatami wiedzy medycznej?

Otóż zajmujący się z tego punktu widzenia tą kwestią, dr Henryk Bon stwierdza, że nie ma żadnej sprzeczności między doktryną i praktyką Kościoła katolickiego, a wymaganiami medycyny.<sup>27)</sup> Stwierdza dalej, że w zachowaniu tego rodzaju postu, jaki nakazuje Kościół, nie widzi przyczyn, mogących zaszkodzić zdrowiu. Zdaniem jego, post w dwóch wypadkach nie może być praktykowany: kiedy choroba ze swojego charakteru nie pozwala na zachowanie postu (np. wrzód żołądka czy dwunastnicy), i wtedy kiedy medycyna uważa za absolutnie konieczne, ażeby chory wziął lekarstwo, czy pokarm przed samym wstaniem.<sup>28)</sup>

Wypadki takie, zgodnie z wymaganiami wiedzy medycznej, Kościół katolicki zawsze uwzględniał, pozwalając zainteresowanym na ominięcie prawa postu eucharystycznego. Ale z drugiej strony, przy normalnych warunkach życiowych, od wiernych, którym zachowanie postu nie szkodzi dla zdrowia, wymaga kategorycznie jego praktykowania.

Na zakończenie artykułu, słusznym będzie przypomnieć Konstytucję Apostolską w sprawie postu eucharystycznego z dnia 6 stycznia 1953 roku, która zawiera nowe przepisy dotyczące jego praktyki. W skrócie, Konstytucja „Christus Dominus“<sup>29)</sup> obejmuje następujące przepisy:

1) Przepis nakazujący zachowanie postu eucharystycznego od północy zachowuje nadal swoją moc dla tych wszystkich, do których nie odnoszą się przepisy poniższe.

2) Nie obłożnie chorzy mogą przyjmować przed Komunią św. jakiegokolwiek napoje lub lekarstwo z wyjątkiem alkoholu. Odnosi się to również do chorych kapłanów — celebransów.

3) Kapłani odprawiający Msze św. w porze późniejszej mogą przyjąć jakikolwiek napój z wyjątkiem alkoholu, nie później jednak, jak na godzinę przed celebrowaniem.

<sup>26)</sup> *ibid.* str. 95—99.

<sup>27)</sup> *ibid.* str. 112—113. Dr E. Bon, *Medicina e Religione* p. 404.

<sup>28)</sup> *ibid.* Dr E. Bon, *op. cit.* 405.

<sup>29)</sup> Tygodnik Powszechny nr 7, 1913 r.

4) Kapłani odprawiający 2 lub 3 Msze św. mogą wypić ablucję, ale z użyciem samej wody.

5) Wszyscy wierni ze względu na poważne trudności (ciężka praca, znaczna odległość od kościoła) za radą spowiednika, mogą przyjąć jakikolwiek napój z wyjątkiem alkoholu, najpóźniej na godzinę przed Mszą św.

6) Konstytucja papieska udziela ordynariuszom władzy zezwolenia na odprawianie Mszy św. w porze wieczornej z zastrzeżeniem, by nie rozpoczynano jej wcześniej jak o czwartej godzinie. Kapłan odprawiający wieczorną Mszę św. winien się wstrzymać od napojów alkoholowych i pokarmów 3 godziny przed Mszą. To samo dotyczy wiernych przystępujących do Komunii św.

Oto w skrócie przepisy konstytucji „Christus Dominus“, do której jest dołączona instrukcja Św. Officium, zawierająca miarodajną interpretację poszczególnych punktów Konstytucji. Konstytucja ta wraz z Instrukcją Św. Officium jest ostatnim słowem w sprawie postu eucharystycznego.

Kraków

Ks. MARIAN ZEGZA T. J.